

סוגיות עכשוויות באמנות המערכה

בין הקטבים

מלחמת "חרבות ברזל"

גיליון מיוחד

מרכז דדו
לחשיבה צבאית
בין תחומית

הקדמת העורכים

7 באוקטובר 2023 ייזכר לעד כיום שבו קרסו רבות מהנחות הבסיס הביטחוניות של ישראל בכלל ושל צה"ל בפרט. התקפה מפתיעה ויעילה שביצעה החמאס הצליחה לאתגר - במקרים רבים למוטט זמנית - את מערכיו של צה"ל, ומשכה את ישראל למערכה רב־זירתית מורכבת, שעודנה נמשכת בימים אלו.

בין הקטבים, כתב העת של מרכז דדו, הוקם בשנת 2014 כחלק מהמשימה שלקחנו על עצמנו לקדם את החשיבה המערכתית ואת החשיבה הביקורתית בצה"ל. לאורך השנים שימש כתב העת במה לרעיונות ולתפיסות שהיו בליבת העשייה של הצבא או לחלופין, שאתגרו את תפיסותיו המרכזיות. פורסמו בו שורה ארוכה של מאמרים, בין היתר של מפקדים בכירים בשירות פעיל ובדימוס, אשר הנכחו את הבעיות השונות אשר קיימות בהתנהלותו של צה"ל בתחומים מגוונים. כתב העת לא הסתפק רק בהצבעה על הבעיות וניסה ככל הניתן גם להצביע על הדרכים שבהן צה"ל יכול לצעוד כדי להשתנות. לצורך כך פרסם כתב העת מאמרים של קולות מגוונים, מצה"ל ומחוצה לו, ושילב נקודות מבט תאורטיות והיסטוריות במטרה להאיר באור קצת אחר חלק מהסוגיות שבהן נדמה היה שאנחנו מצויים במבוי סתום.

כתב העת נועד לא רק להשפיע על השיח בצה"ל ולחשוף את הציבור הרחב לדיונים התפיסתיים המתקיימים בו, אלא גם לעודד כתיבה מעמיקה על סוגיות תפיסיות מצד קצינים וקצינות. האמנו שהכתיבה יכולה לשמש מנוע לפיתוח ידע בעבור אותם קצינים וגם להוות חלק מתהליך של פיתוח גישה עצמאית וביקורתית, שאלה יוכלו להביע במסגרת תפקידיהם.

אירועי ה-7 באוקטובר והאתגרים הרבים שחוה צה"ל במהלך המלחמה, מצביעים בראייתנו על מאזן מעורב. בדומה לגופים אחרים בצה"ל, גם אנחנו מצויים בתהליך של למידה ותחקור פנימי, בין השאר, במטרה להבין מה היינו יכולים לעשות טוב יותר ומה מסביר את ההצלחה החלקית שלנו בקידום ההגות והמחקר הצבאי, כמו גם בקידום החשיבה הביקורתית והחשיבה המערכתית בצה"ל. הרשימה שלהלן הינה כמובן ראשונית וחלקית מאוד, אך חשוב לנו לשתף אותה משום שאנחנו רואים בכך, הקוראים, שותפים למסע שהחל לפני עשור.

בין הקטבים אנו מחויבים ללמידה ושיפור. אנו חולקים עם צה"ל בהצלחות ובכישלונות. במבט לאחור, לא תמיד הצלחנו לאתגר את התפיסה הקיימת (למשל

ביחס לסוגיה הפלסטינית והאתגר הצבאי מעזה) ולהשפיע על הארגון. כתב העת עודד ושיקף את השיח אשר התקיים ביחס לסוגיות שזיהינו כבוערות או כאלה המחייבות דיון נוסף, לעיתים באופן שהצליח להיות ביקורתי ולאטגר ולעיתים באופן שבעיקר שיקף את המוסכמות. ביחס לחלק מסוגיות הליבה של המלחמה הנוכחית, כתב העת העמיד בעבר תשתית ידע חיונית המאפשרת חשיבה רעננה, בעוד שביחס לאחרות, נותרה גם לנו עוד כברת דרך משמעותית לעשות.

אנחנו מקווים שהגיליון הזה הוא צעד נוסף בתהליך התאמתו של כתב העת לתכליתו ולייעודו – במה לשיח מקצועי, ענייני, ביקורתי ומלמד – שיעזור לצה"ל להשתנות, להיות רלוונטי ולנצח.

מיותר לציין שלא הכל שחור. כמו במלחמות העבר, צה"ל לא קרס במלחמה אלא להפך, התאושש, התעשת, התאים את תוכניותיו ואת מערכיו, יצא להתקפה והוא פוגע באויב ורושם הישגים בזירות השונות. אבל מה עם "היום שאחרי" ברצועת עזה, בלבנון ובאיראן? מה אפשר ללמוד בהקשר זה ממלחמות העבר?

כישלון ה-7 באוקטובר מתחבר אסוציאטיבית למלחמת יום הכיפורים, על מחדליה וכשליה (ראו גיליון מספר 40 בנושא מלחמת יום הכיפורים, שזמין באתר מרכז דדו). גם שם היו אלה מפקדיו של צה"ל שהצליחו להתאושש נוכח המתקפה המפתיעה ולהפוך את הקערה ולהשיג ניצחון צבאי בשדה הקרב. לאחר המלחמה ההיא פנה צה"ל לשיקום ולתיקון הליקויים ובדיעבד השקיע יותר במענה כמותי ופחות במענה איכותי לאיומים. כתוצאה מכך צה"ל גדל מאוד אך ספק אם הרלוונטיות שלו לאיומים שופרה משמעותית כתוצאה מכך. גם התיקון לכיוון המענה האיכותי, שהחל בשנות התשעים, היה דרמטי ובא על חשבון הכמות. ניכר כי בשני המקרים צה"ל לא מצא את נקודת האיזון המיטבית בין הכמות לאיכות. האמנות, שצריכה לעמוד בלב תהליך הלמידה, התיקון והשיקום, היא במציאת אותה נקודת איזון בין הצורך להעמיד סד"כ גדול שיאפשר לצבא לפעול בכמה חזיתות ברזמנית מבלי לוותר על רכיבי האיכות. ובכלל זה, מערכות טכנולוגיות מתקדמות של פיקוד ושליטה, חימוש חכם, ובראש ובראשונה מפקדים בעלי מנהיגות קרבית המובילים את אנשיהם מלפנים, בעלי סקרנות מקצועית, ביקורתיים, מוכשרים ומיומנים. מפקדים שהם הם מכפיל הכוח האמיתי של צה"ל.

סא"ל ד"ר איתי חימיניס

סרן (מיל') גל פרל